

تأملی در یک رابطه کلیدی

سیاست خارجی تابع سیاست داخلی است یا برعکس؟

مسعود سالاری
تحلیلگر و کنشگر سیاسی

از سال‌ها پیش تاکنون بین تحلیلگران این بحث مطرح است که آیا سیاست داخلی تحت تاثیر سیاست خارجی است یا برعکس، سیاست خارجی تابعی از سیاست داخلی است؟ و یا اینکه هرکدام مستقل از هم و بی‌تاثیر بر یکدیگرند؟ ظاهراً آجماعی هم بر پاسخ در مورد سه وجه این سوال وجود ندارد. گروهی باور دارند که سیاست خارجی تحت‌تاثیر سیاست داخلی است و این سیاست داخلی است که مسیر و جهت سیاست خارجی را تعیین می‌کند. گروهی هم بر عکس این نظر دارند و معتقدند که سیاست داخلی تحت‌تاثیر سیاست خارجی است و گروه سوم، کسانی هستند که می‌گویند سیاست داخلی مستقل از سیاست خارجی است و همین‌طور، سیاست خارجی هم مستقل از سیاست داخلی است.

به نظر می‌رسد در مقابل هیچ کدام از سه وجه سوالات مذکور به صورتی که طرح می‌شوند، پاسخی مستقل یا مشترک و همچنین پاسخی یک‌سطحی و تک‌بعدی وجود ندارد. به بیان دیگر، سوالات مذکور را باید سطح‌بندی کرد و آنگاه در هر سطح از وجوه سه‌گانه فوق سوالاتی را طرح کرد و پاسخی مشخص تر گرفت. اما قبل از آن، باید شناخت دقیقی از حیطه و دامنه هر یک از دو سیاست مذکور در روال معمول و تعریفی واحد داشته باشیم.

سیاست تدبیر امور کشور برای تأمین مصلحت امور زندگی مردم در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت است. مصلحت امور مردم یعنی اینکه روال طبیعی زندگی آنها بدون ایجاد محدودیت‌های غیرطبیعی و تراحم و تضییع حقوق طبیعی آنها که جملگی در چارچوب قانون مبتنی بر عرف پذیرفته‌شده‌ای که خیر همگان در آن است، تعریف شده و پیوسته در جریان باشد. حتی مصلحت مذکور از منظر تقدم و تأخر در زمان‌بندی اشاره‌شده هم ملحوظ نظر است. امور زندگی مردم در پیوند با یکدیگر و در پیوند با دولت و همینطور در پیوند با مردم جوامع دیگر پیوند دولت با دولت‌های کشورها جریان دارد. بنابراین، سیاست را از همین منظر به دو بخش سیاست داخلی یعنی «تدبیر امور در داخل» و سیاست خارجی یعنی «تدبیر امور در پیوندهای خارجی» بر مبنای منافع ملی تقسیم می‌شود؛ به‌طوری‌که این منافع که خیر همگان در آن است، تأمین شود. به بیان دیگر، سیاست داخلی باید به‌طور مستمر و پایدار رافع تراحم‌ها و تأمین‌کننده روال طبیعی زندگی و تسهیلگر امور طبیعی و پیوندهنده آنها با یکدیگر با دولت و با جریانات و نهادهای اجتماعی، فرهنگی و تأمین‌کننده امنیت زیستی باشد. سیاست خارجی نیز برنامه‌ریزی و پیاده کردن چارچوب پیوندهای کشور با سایر کنشگران فرامرزی اعم از دولت‌ها و ملت‌هاست؛ به‌منظور پیگیری و پیشبرد همین اهداف که سرجمع منافع ملی یا همان خیر همگان نامیده می‌شود.

در دو تعریف بالا، توجه به این فرض اساسی مهم است که اولاً، قدرت اداره یک کشور فقط بین سه قوه تقسیم شده باشد و قوای دیگر و اثرگذار بر سه قوه فوق وجود ندارد که اگر دارد، در صورت ناهماهنگی، پیچیدگی تعریف هر دو سیاست را از اتخاذ تصمیم تا اجرا مشکل، و در مواردی در تراحم هم قرار می‌دهد. ثانیاً، در روابط قدرت‌های بزرگ از یکجانبه‌گرایی به دور می‌ماند و در سیاست‌گذاری از قدرت نزدیک و غالب تاثیر نپذیرفته باشد و قوه دفاعی کشور در امور دفاعی و تأمین امنیت ارضی فقط در زیرمجموعه دولت تعریف شده باشد. در دو سه قرن اخیر هرچه جلوتر آمده‌ایم، روابط کشورها و تنیدگی نیازهای مبادلاتی ارتباطی بیشتر و در مواردی چنان در هم تنیده شده که هیچ کشوری بدون روابط با سایر ملل و مبادلات با آنها برای رفع نیازهای داخلی و بدون ملاحظه قدرت‌های اثرگذار در روابط و مبادلات مذکور توسط حاکمیت‌شان، اتخاذ سیاست داخلی مستقل را، در موارد بسیاری غیرممکن می‌سازد.

به عبارتی، سیاست داخلی و فرآیند اتخاذ تصمیم در آن نمی‌تواند بی‌توجه و مستقل و بی‌اعتنا به سیاست خارجی باشد؛ اما این اعتنا اچه در قالب روابط متوازن چه غیرمتوازن با کشورهای دیگر و رابطه اثرگذاری و یا اثرپذیری فی‌مابین این دو، باید مورد توجه قرار گیرد. مثلاً اگر در سیاست داخلی تعیین شده باشد که با کشوری به‌خصوص نباید روابط برقرار شود، طبیعتاً سیاست خارجی خودش را با این خط مشی هماهنگ می‌کند و از تعریف کلاسیک خود خارج می‌شود. هرچقدر سیاست خارجی یک کشور غیرمتوازن باشد، به همان میزان سیاست داخلی آن هم تحت‌تاثیر سیاست خارجی در یکجانبه‌گرایی روابط است.

اما بر مبنای دو تعریف و فرض بیان‌شده و روابط متوازن، می‌توان گفت سیاست خارجی تابعی از سیاست داخلی در سطح کلان است و سیاست داخلی در سطح اجرایی و عمدتاً در بُعد سیاست‌های اقتصادی تابعی از سیاست خارجی است و در عمده موارد دیگر این رابطه دوسویه است. در بیانی بازر، تا رویکردهای کلان جامعه در چگونگی تنظیم روابط سیاسی و اقتصادی و فرهنگی از داخل مشخص

نگردد و یا بایدها و نبایدهای کلان را مشخص نکرده باشد، سیاست خارجی که قرار است پیوندها با کشورهای خارجی را که به‌طور طبیعی بر مبنای استراتژی متوازن برنامه‌ریزی و پیاده می‌شود، نمی‌داند در چه محدوده‌ای باید حرکت کند اما تا وقتی که پیوندهای اقتصادی و سیاسی با کشورهای خارجی که در عصر ما در ابعاد عملیات بانکی یکپارچه شده و پول هژمون و نیازهای دانش فنی و تکنولوژی امری حیاتی و اجتناب‌ناپذیر پدید آمده و مبنای مبادلات شده‌اند و اتحادهای اقتصادی در چارچوب تفاهمنامه‌های متعدد به وجود آمده‌اند، توسط سیاست خارجی به‌وجود نیاید یا به رفع شبهات روابط نینجامیده باشد، در اجرای برنامه‌های سیاست داخلی اختلال ایجاد می‌شود.

خلاصه کارکرد سیاست داخلی در سطح کلان، تعریف منافع ملی و برنامه‌ها به‌عنوان ابزار تأمین و تحقق این منافع بر اساس شناخت دقیق و مورد قبول نظر اکثریتی جامعه است. خلاصه کارکرد سیاست خارجی، تنظیم روابط حول منافع ملی تعریف‌شده با ابزار دیپلماسی است. در مواردی هم در سیاست‌گذاری و تدبیر امور منافع بلندمدت مهمتر و بزرگ‌تر بر منافع کوتاه‌مدت ار حجتیت پیدا می‌کند و چه‌بسا منافع یا خیر همگان در کوتاه‌مدت، برای دستیابی به منافع بلندمدت که بزرگ‌تر و بااهمیت‌تر است، هزینه می‌شود. ایجاد تناسب هزینه و فایده در این امر ترجیحی شاید یکی از چالش‌برانگیزترین و مشکل‌ترین کارها برای سیاستگذاران و جامعه باشد. اگر هر شخصی جزء کسانی باشد که با تعریفی که از منافع ملی شده موافق نباشد؛ لاجرم با اولویت‌بندی مذکور و کارکردها و نوع سیاست‌گذاری و دیپلماسی در سیاست‌های خارجی هم موافق نخواهد بود. منافع‌ملی فقط واجد ارزش مالی یا اقتصادی نیست؛ بلکه مجموعه‌ای از سیاست‌ها و روش‌ها و توان صیانت از امنیت ارضی، و آکنش در برابر تاثیرات تحولات پیرامونی، حفظ ارزش‌های فرهنگی، تنظیم روابط اجتماعی و امور اقتصاد و توسعه‌ای با رویکرد همواره آینده‌نگر است.

منافع ملی، هدف مشترک هر دو سیاست داخلی و خارجی است. اینکه منافع ملی چگونه تعریف شود و چقدر مورد اجماع باشد و چه میزان بین آرمان و واقعیت و آینده و حال تعادل برقرار کند، بحث دیگری می‌طلبد؛ ولی محور مشترک هر دو عرصه سیاست است. براساس دلایل ذکرشده می‌توان گفت که سیاست خارجی با سیاست داخلی رابطه و تاثیرگذاری دوسویه دارد. اما درعین حال، اگر پیوندهای سیاسی کشور با سایر کشورها تنظیم نشده باشد و یا چالش‌های فی‌مابین کشور با کشور یا کشورهای دیگر از بین نرفته باشد؛ در سطح اجرایی کار اقتصادی با آن کشور با گروه کشورها مختل می‌شود. برنامه‌های داخلی هم به‌ویژه در زمینه اقتصاد اجرا نمی‌شود و بهبود و اجرای به‌موقع برنامه‌های اقتصادی متأثر از عدم برقراری روابط خارجی و عدم امکان جایگزین، ممکن نیست. یا در پروسه‌ای بسیار بلندت‌مدتر است.

بر مبنای آنچه گفته شد، می‌توان گفت که سیاست خارجی در سطح کلان با محوریت منافع ملی مورد اجماع، تابعی از سیاست داخلی است. ولی سیاست داخلی تنها در بُعد اقتصادی و در سطح هدفگذاری‌های کلان و خرد اقتصادی و برنامه‌های اجرایی تابع کارکرد سیاست خارجی است. این سیاست خارجی است که می‌تواند محیط اقتصادی را خالی از ریسک و جذاب و آماده برای سرمایه‌گذاری کند و برقراری ارتباط و حضور مشتاقان سرمایه‌گذاری را تسهیل کند و یا محیط اقتصادی پریسک و غیر جذاب برای سرمایه‌گذاران ایجاد کند. یا یادآوری این نکته لازم است که تاثیر تحولات خارجی و سیالیت موانعه قوا در سطح بین‌المللی و اثرات آن بر سیاست‌های داخلی و خارجی یک کشور که موجب تغییر مسیر و استراتژی یا رویکرد سیاست خارجی می‌شود، نباید با تاثیر کارکردی سیاست خارجی و داخلی نادرست، اشتباه گرفته شود.

با عنایت بر آنچه گفته شد، باید هر یک از پرسش‌ها را در سطح سیاسی، در سطح فرهنگی و اجتماعی و نیز در سطح اقتصادی به‌طور جداگانه طرح کرد و پاسخ داد. در سطح اجتماعی و فرهنگی رابطه دوسویه است و در سطح سیاسی، سیاست خارجی تابعی از سیاست داخلی و در سطح اقتصادی در دنیای به‌هم‌تنیده امروز برای کشورهای فاقد دانش و تکنولوژی و مهندسی اصولی، سیاست داخلی متأثر از سیاست خارجی است.

اما در ایران و در بسیاری از کشورها که مطمئح نظر ژئوپلیتیکی یا ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیک قدرت‌ها و بازیگران اصلی بوده‌اند، کمتر دوره‌ای بوده که سیاست داخلی و سیاست خارجی مبتنی بر دو تعریف فوق دنبال شده باشد. این وضعیت در بسیاری از کشورهایی که سیاست غیرمتوازن و یا یکجانبه‌گرایی را در دستور کار داشتند، سیاست داخلی و خارجی متفاوت با تعریف فوق به اجرا درآمده است. نزدیکی غیرمتوازن با قدرت‌ها و سمت‌گیری‌ها و یارگیری‌های آنها، موجب تاثیرگذاری بر دستگاه اندیشگی سیاستگذاری داخلی و جهت‌دهی آن می‌شود؛ یعنی، سیاست داخلی این دسته از کشورها متأثر از سیاست خارجی آنهاست. در چنین وضعیتی اگر آحاد جامعه انتظار رفع مشکلات اقتصادی و گشایش در آن دارند، باید سیاست خارجی درست را طلب کنند و در انتظار کارکرد آن بمانند.

۲

تیتریک

HEADLINE ONE

هم‌میهن پیداو پنهان انتخابات رئیس و هیئت‌رئیس‌ه مجلس رابرسی کرد

بی‌رmq، بی‌رقیب

پریسا هاشمی

گزارشگر پارلمانی هم‌میهن

روز گذشته انتخابات رئیس و هیئت رئیسه برای اجلاسیه دوم مجلس دوازدهم برگزار و طی این انتخابات محمداقبر قالیباف به‌عنوان ریاست مجلس ایقا شد تا یک‌سال دیگر نیز رئیس مجلس باقی بماند. اما کاملاًبی‌mq بود و بعید بود از نمایندگانی که روبه‌روی قالیباف می‌ایستند، کاندیدایی برای رئیس مجلس معرفی نکنند. اما انطور که برخی از نمایندگان مانند کامران غضنفری، اعلام کردند این انتخابات پشت‌پرده‌ای هم داشته که به نوعی رقیب را به وادی بی‌تفاوتی و به قول معروف قهر کشانده است. البته بعضی از نمایندگان نیز رای بالا به قالیباف را در راستای همدلی و کاهش تنش در کشور تحلیل کردند. در این میان پیامک‌هایی در راستای تخریب قالیباف برای نمایندگان ارسال می‌شد. در این پیامک‌ها که تا شب پیش از انتخابات هیئت‌رئیس‌ه مجلس از نمایندگان درخواست شده بود که به ریاست حمید رسایی و امیرحسین نابتی رای بدهند، ناگهان و در یک‌شب این پیامک‌ها که از شماره‌های خاص ارسال می‌شدند، ماهیت خود را عوض کرده و به سوی احمد راستینه تغییر مسیر داد. اتفاقات روز گذشته حاسی از آن بود که جبهه پایداری از چهره‌های شاخص خود به کاندیدایی در حد احمد راستینه رسید که تنها در دوره گذشته نماینده بوده و غیر از آن هم مسئولیت ملی نداشته است. پایداری به راستینه بر وپال داد تا در مقابل قالیباف قد علم کند؛ اما پیروز میدان انتخابات روز گذشته قالیباف بود.

راه‌های شائبه تخلف بسته شد

حراست پیش از هر چیز برای بسته شدن راه‌های تخلف یا تخریب انتخابات

گزارش دو

بررسی سفر رئیس‌جمهور به عمان و اهمیت آن در مذاکرات ایران و آمریکا

سوغات مسقط

محسن صالحی‌خواه

گزارشگر هم‌میهن

رئیس‌جمهور کشورمان بعدازظهر دیروز با استقبال معاون نخست‌وزیر و وزیر خارجه عمان وارد مسقط شد. سفر دوزره مسعود پزشکیان به عمان با دعوت هیشم‌بن طارق آل سعید سلطان عمان صورت گرفته است. رئیس‌جمهور پس از ورود به مسقط، در قصرالعلم مورد استقبال رسمی سلطان عمان قرار گرفت. پزشکیان و آل سعید همچنین دیداری خصوصی داشتند. در جریان این سفر، ۱۸ سند همکاری میان ایران و عمان به امضا رسید. این دهمین سفر خارجی مسعود پزشکیان به‌عنوان رئیس‌جمهور است. آخرین سفر رئیس‌جمهور ایران به عمان مربوط به خرداد ۱۴۰۱ است که سیدابراهیم رئیسی به مسقط سفر کرده بود. سلطان عمان نیز آخرین بار در خرداد ۱۴۰۲ به ایران آمد. با توجه به در جریان بودن مذاکرات ایران و آمریکا از طریق عمان و بررسی ابتکارات مسقط در پایتخت‌های دو طرف، این سفر بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است.

در قصرالعلم

مسعود پزشکیان و آل سعید دیداری دوجانبه در قصر سلطان داشتند. رئیس‌جمهور در این دیدار ضمن قدردانی از نقش فعال و سازنده سلطنت عمان در جریان مذاکرات غیرمستقیم ایران و آمریکا، گفت: «امیدواریم این روند به نتایج خوبی منجر شود.» پزشکیان با تأکید بر آمادگی ایران در گسترش همکاری‌ها با عمان در همه زمینه‌ها اظهار داشت: «آمادگی داریم برای عزت و عظمت مسلمانان، هر کاری که در توان‌مان است انجام دهیم. هر یک از ما ظرفیت‌هایی در اختیار داریم که می‌توانیم برای رفاه و پیشرفت یکدیگر و دیگر ملت‌های منطقه به کار بگیریم. در چنین شرایطی، هیچ قدرت خارجی قادر نخواهد بود ملت‌های مسلمان را زیر سلطه خود درآورد.»

وی در ادامه با اشاره به آمادگی ایران برای توسعه همکاری‌ها با عمان

تمهیداتی اندیشیده و اجرا کرد. یکی از مراجعین به مجلس که خود را «مشاور یکی از نمایندگان» معرفی کرد، قصد داشت کاغذهایی تقریباً شبیه به برگه‌های رای را وارد مجلس کند که توسط حفاظت و حراست مجلس از ورود آنها جلوگیری شد.

تعداد آرای راستینه خوانده نشد

اولین دستور جلسه مجلس روز گذشته (سه‌شنبه ۶ خرداد) انتخاب رئیس و پس از آن هیئت رئیسه مجلس بود. ابتدا انتخابات رئیس مجلس برگزار شد و محمداقبر قالیباف، هادی قوامی، احمد راستینه و احمد بیگدلی برای انتخابات رئیس مجلس کاندیدا شدند. احمد بیگدلی بی‌سروصدا انصراف داد. هادی قوامی اما با یک نطق غرا به نفع قالیباف انصراف داد. او گفت: «در دام پیامک‌ها نمی‌شویم اسیر و رای می‌دهیم به فرمانده دوران دفاع مقدس، آقای قالیباف.» نمایندگان دیگر نیز با احسنت‌هایشان او را همراهی کردند. برخی از نمایندگان نیز باصدای بلند نام «قالیباف» را می‌بردند اما راستینه به آنها می‌گفت: «کاندیداهای دیگری هم هستند.» و با چند نمایندگان بحث کرد اما یکی از نمایندگان دست او را کشید و با پدرمیانی او از این بحث کنار کشیده شد. امدالش آرام نگرفت و دوباره به بحث با چند نماینده دیگر پرداخت تا زمان انتخابات شروع شد. در نهایت مانندند قالیباف و راستینه و میدان انتخابات. زمان شمارش آرای نمایندگان به رئیس مجلس، همه‌مه نمایندگان فضای مجلس را پر کرده بود و قالیباف برای آرام کردن مجلس چندبار به نمایندگان تذکر داد. پس از شمارش آرا قالیباف با ۲۱۹ رای از ۲۷۲ آرای مأخوذه، همچنان رئیس مجلس باقی ماند و برخی از نمایندگان پس از اعلام آرا با تکبیر از ریاست قالیباف بر مجلس حمایت کردند. تعداد آرای راستینه آنقدر کم بود که از سوی رئیس مجلس خوانده نشد. احمد راستینه برای تصدی جایگاه ریاست ۳۶ رای آورد. در این بخش ۱۵ رای سفید، ۲ رای باطله بود اما ۴ نفر اصلاً به رئیس مجلس رای ندادند چراکه از ۲۷۶ برگه رای توزیع شده ۲۷۲ رای جمع‌آوری شد. در پایان قالیباف از نمایندگان بابت اعتماد مجدده به او تشکر کرد.

گزارش دو

بررسی سفر رئیس‌جمهور به عمان و اهمیت آن در مذاکرات ایران و آمریکا

در حوزه‌های مالی، علمی، آموزشی، فناوری و به‌ویژه پزشکی، تأکید کرد: «در حوزه پزشکی می‌توانیم روابط سازنده‌ای با عمان شکل دهیم. نفت و گاز گرچه نعماتی خدادادی هستند، اما نامحدود نیستند. لازم است که تجار و صنعتگران دو کشور با نگاه به آینده، برای نسل‌های بعدی برنامه‌ریزی و پایه‌های بلندمدت اقتصادی را تقویت کنند.» پزشکیان در بخش دیگری از سخنان خود بر ضرورت تسهیل روند مبادلات اقتصادی، تسهیل‌گری تجاری و گسترش همکاری‌های فیما بین در حوزه‌های دفاعی و امنیتی تأکید کرد. او با تأکید بر جایگاه راهبردی عمان در سیاست خارجی کشورمان گفت: «ایران به عمان اعتماد کامل دارد؛ این اعتماد، مسئولیت دو طرف را برای تقویت روابط و پیگیری تفاهمات سنگین‌تر می‌کند.»

در این دیدار، سلطان هیثم‌بن طارق نیز با استقبال از سفر هیئت ایرانی، اظهار داشت: «از فرمایشات خوب شما سیاست‌گزارم، به لطف خداوند، امروز عمان بدون وابستگی و نفت و گاز و با تمرکز بر تقویت مبادلات تجاری، در وضعیت مناسبی قرار دارد. با شما موافقم که اگر مسیر فعالیت‌تجار گشوده شود، شاهد جهشی معنادار در روابط دو کشور خواهیم بود. روابط بنادر ایران و عمان باید توسعه یابد و ظرفیت ریلی شمال به جنوب ایران نیز از منظر تجاری برای ما بسیار مهم است.»

وی با اشاره به روابط امنیتی و نظامی موجود میان دو کشور، تصریح کرد: «در حوزه مذاکره نیز مسقط با جدیت مسیر را پیگیری می‌کند و موفقیت جمهوری اسلامی ایران را موفقیتی برای منطقه می‌داند. باید حمایت بیشتری از همکاری‌ها در حوزه انرژی میان دو کشور صورت گیرد و ما از هرگونه همکاری با ایران به‌ویژه در حوزه‌های نظامی و منافع مشترک استقبال می‌کنیم.» سلطان عمان با قدردانی از حسن اعتماد مقام‌رهبری به‌نقش میانجی‌گرانه عمان، تأکید کرد: «ما در این روند، هیچ منفعت و مصلحت شخصی دنبال نمی‌کنیم و صرفاً با نیت خیر خواهانه وارد شده‌ایم. مطمئن باشید که مواضع ایشان که از سوی شما به ما منتقل می‌شود، با دقت و احترام کامل مورد توجه و پیگیری ما قرار می‌گیرد.» او همچنین از مواضع جمهوری اسلامی ایران در حمایت از مردم فلسطین، قدردانی کرد.